Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www. lpkts.lt

Trisdešimt pirmieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d. 2019 m. liepos 12 d. Nr. 26 (1336)

Kengyro sukilimo 65-ųjų metinių minėjimas Kaune

Prof. A. Vyšniūnas prie ekspozicijos

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Okupacijų ir laisvės kovų muziejus į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos buveinę Kaune atvežė kilnojamąją parodą „Lietuviai Kengyro sukilime. 1954 m. gegužės 16–birželio 26 d.“

20 parengtų stendų byloja apie neregėto masto politinių kalinių organizuotą sukilimą, trukusį 40 dienų. Kengyro sukilimo kronika, fotografijos, dokumentai, schemos, žemėlapiai ir parodos rengėjų įkomponuoti „sustabdyti“ kino filmo kadrai atveria sukilimo vaizdus. Sukilimas buvo žiauriai numalšintas, pasitelkti tankai, ginkluota kariuomenė. Tai, kas vyko 1954 metų gegužės 16–birželio 26 dienomis Kazachijoje Karagandos srityje įkurtame Kengyro lageryje, sunkiai suvokiama.

Praėjo 65 metai nuo sukilimo. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro istorikė Ramunė Driaučiūnaitė pristatė projektą, papasakojo apie rinktą medžiagą. Parengta paroda pasakoja priešistorę: lageris buvo įkurtas 1939 metais. Jame buvo kalinami japonų karo belaisviai. Vėliau čia atvežti įvairių tautybių kaliniai ir karo belaisviai. Nuo 1945 metų į Kengyro lagerį buvo vežami ir lietuviai. Daugiausiai lietuvių buvo 1948–1952 metais. Sunkiausiomis sąlygomis jie dirbo vario rūdos kasyklose, statė Džezkazgano miestą ir metalurgijos kombinatą. Lagerio teritorijoje veikė du kalėjimai. Dėl nuolatinio kalinių žeminimo ir smurto, subrendo pasipriešinimo kova. Lagerio vadovybė nesitikėjo, kad jų planas įkalinti politinius kalinius ir kriminalinius nusikaltėlius virs kitokia išraiška: nusikaltėliai, atvirkščiai nei tikėtasi, palaikė politinius kalinius.

Sukilimas buvo gerai organizuotas, nes jam vadovavo buvęs Raudonosios armijos tankistas pulkininkas K. Kuznecovas ir dar apie 13 sukilimo komiteto narių, tarp kurių ir lietuvis teisininkas J. Kondrotas. Per sukilimą lageryje buvo apie 7 tūkstančiai kalinių, iš jų 2407 politinės kalinės moterys ir apie 3 190 vyrų. Didžiausią dalį sudarė pabaltiečiai – apie 700 lietuvių ir Vakarų Ukrainos – apie 3 tūkstančiai. Lageryje kalėjo apie 1400 kriminalinių nusikaltėlių. Maištaujantys politiniai kaliniai lagerio teritorijoje pradėjo statyti barikadas, sugriovė viduje buvusias užtvaras. Sukilimas apėmė tris lagerius: pirmąjį moterų ir antrą, trečią – vyrų.

Per sukilimą derėtis su kaliniais buvo atvykęs GULAGo viršininkas gen. ltn. I. Dolgich. Svarbiausi kalinių reikalavimai buvo nustatyti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn į kalinius šaudžiusius konvojaus kareivius ir prižiūrėtojus, pagerinti gyvenimo ir darbo sąlygas, galutinai panaikinti griežtojo režimo apribojimus, iš naujo apsvarstyti baudžiamąsias bylas ir sušvelninti neteisėtus nuosprendžius, panaikinti kalinių numeraciją, paleisti nepilnamečius ir peržiūrėti bylas.

Deryboms su sovietiniais valdininkais buvo sudarytas sukilimo komitetas, jam vadovavo I. Kuznecov. Į komitetą įėjo visų lageryje kalintų tautybių kalinių atstovai. Lietuviai į komitetą paskyrė teisininką J. Kundrotą. Sukilę kaliniai gyveno laisvoje „Kengyro respublikoje“, suformavo savarankiškus lagerio savivaldos organus. Sukilimo vadovai sugebėjo lagerio viduje palaikyti tvarką ir drausmę. Sukilę kaliniai iš lagerio teritorijos išvarė prižiūrėtojus, sudarė už tvarką atsakingas grupes, lagerio apsaugos būrius, administraciją, įvedė griežtą drausmę, budėjo pamainomis. Buvo pasidarę radijo siųstuvą, ginklų, gamino elektros energiją. Veikė tautiniai kalinių komitetai. Lietuvis P. Paulauskas leido rankraštinį laikraštį „Vytis“. Dviem aitvarais buvo išplatinti atsišaukimai apylinkių gyventojams – aiškinta sukilimo priežastys. Reikalauta, kad iš Maskvos atvyktų vyriausybės komisija. Per 40 sukilimo dienų lagerio teritorijoje nebuvo nė vieno nusikaltimo. Dėl kalinių sukilimo nutrūko gamyklų ir elektrinės statybos. Sukilimui malšinti Sovietų sąjungos vidaus reikalų ministro S. Kruglovo įsakymu 1954 metų birželio 24 dieną pasiuntė MVD vidaus kariuomenę iš Kuibyševo: 1600 kareivių ir karininkų, 98 tarnybinis šunis ir jų prižiūrėtojus, 3 gaisrines mašinas ir 5 tankus T-34.

Iki šiol žuvusiųjų ir sužeistųjų skaičius bei jų kapavietė yra įslaptinta. Oficialiais sovietų represinių struktūrų duomenimis, buvo sužeisti 106, žuvo arba mirė nuo žaizdų 46 kaliniai. Pagal Kengyro planavimo ir gamybos skyriaus dokumentus žuvo daugiau kaip 700. Iki šiol nežinomas ir tikslus žuvusių lietuvių kalinių skaičius. Pagal surastą informaciją sukilime žuvo 6 ar 7 lietuviai. Sukilėlių atsiminimuose minimi vardai Mykolas (be pavardės), Sutkus (ar Zubrus), Kazimieras Šiugždinis, Vytautas Markevičius, Kazys Rindeikis. LGGRTC vardynų skyriuje yra duomenų apie keturis žuvusius asmenis – K. Šiugždinį, V. Markevičių, K. Rindeikį ir Povilą Seikalį. Numalšinus sukilimą, 36 aktyviausi jo vadovai ir dalyviai (tarp jų ir J. Kundrotas) buvo kalinami Kengyro miesto kalėjime, jiems buvo padidintos bausmės, apie 400 aktyvesnių kalinių buvo pervesti į sustiprinto režimo kalėjimus, tūkstantis – perkelti į kitus GULAG' o lagerius, likusieji grąžinti į Kengyro lagerį.

Sukilimas buvo numalšintas, tačiau šis ir kiti lageriuose vykę sukilimai privertė Sovietų sąjungos represines struktūras keisti darbo metodiką.

(keliama į 7 psl.)

Mokytojai, ginkluotojo Lietuvos pasipriešinimo dalyviai ir vadai

Užmarštin grimzta mokytojos Rasos Paulavičienės parašytas vardynas „XX amžiaus Lietuvos mokytojai“ (V., 1996). Jame pateiktuose sąrašuose per 7 tūkstančiai Lietuvos mokytojų, kurie dirbo ir kūrė lietuvišką tautinę mokyklą. Tarp jų daugiau kaip tūkstantis, kurie buvo sovietinio okupacinio režimo represuoti, nužudyti, badu, šalčiu ir nuo jo ligų nukankinti atšiauriausiose Sibiro vietovėse ir negyvenamose Ledynuotojo vandenyno salose. Dalis jų žuvo ginkluotame Lietuvos partizanų pasipriešinime okupaciniam režimui, tapę kovotojais ir partizanų vadais.

Lietuvos mokytojai prisidėti prie ginkluotojo antisovietinio pogrindžio iš pradžių neketino. Tačiau likimas lėmė taip, kad tapę eiliniais partizanais, jau kitų vadovaujamuose partizanų būriuose, nuėjo iki jų žūties ilgą kelią: nuo eilinio kovotojo iki partizanų būrio, rinktinės, bataliono ir net apygardos vadovo pareigų. Žinoma, jų keliai į partizaninį judėjimą buvo skirtingi. Pateikiame keletą jų pavardžių kovoje už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, tapusių Lietuvos didvyriais.

Adolfas Ramanauskas-Vanagas

Adolfas Ramanauskas gimė 1918 metais Niu Britone (JAV). 1921 metais kartu su šeima grįžo į Lietuvą. 1936 metais baigė Lazdijų „Žiburio“ gimnaziją ir įstojo į Klaipėdos pedagoginį institutą. Baigęs Institutą A.Ramanauskas buvo pašauktas į Lietuvos kariuomenę. Ten tarnaudamas baigė Kauno karo mokyklą. Grįžęs iš kariuomenės dirbo Krivonių (Guronių) (Druskininkų apskritis) pradinės mokyklos mokytoju, vėliau Aukštakalnio (Lazdijų apskritis) pradžios mokyklos mokytoju. Nuo 1942 metų rugsėjo 16 dienos A.Ramanauskas dėstė Alytaus mokytojų seminarijoje (direktorius J. Mičiulis) matematiką, fiziką, visuomenės ugdymą, rankų darbus. Buvusi seminaristė Izabelė Skliutaitė-Navarackienė geru žodžiu visada mini savo mokytoją. Kaip tik Alytaus seminarijoje A.Ramanauskas susipažino su būsimais jo kovos draugais lietuvių kalbos ir literatūros mokytoju Konstantinu Bajerčiumi, būsimu Garibaldžiu, seminariste Birute Mažeikaite, būsima jo žmona, ir chemijos bei fizikos mokytoju Antanu Kulikausku, būsimu jo bendražygiu Daktaru.

Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, mokytojas Ramanauskas kartu su kolega Antanu Kulikausku pasitraukė į ginkluotojo pasipriešinimo partizanų būrį. Nemunaičio partizanų būrio kovotojai jį išrinko būrio vadu. Jis pasirinko slapyvardį Vanagas. Jo adjutantu tapo kolega Antanas Kulikauskas-Daktaras, o Nemunaičio būrio aprūpinimo viršininku – jo buvęs mokinys Albertas Perminas-Jūrininkas. 1946 metais Adolfas Ramanauskas-Vanagas buvo išrinktas Merkio rinktinės vadu, 1947 metais tapo Dainavos apygardos vadu. Nuo 1948 metų – Pietų Lietuvos partizanų srities vadas. 1949 metų vasarį dalyvavo visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime, buvo paskirtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio gynybos pajėgų vadu, jam buvo suteiktas partizanų pulkininko laipsnis. Apdovanotas Pirmojo laipsnio Laisvės kovos kryžiumi. Nuo 1952 metų nutrūko visi jo ryšiai su LLKS vyriausiąja vadovybe. Slapstydamasis su žmona tuo laikotarpiu parašė atsiminimų knygą „Daugel krito sūnų...“ 1956 metų spalio 12 dieną kartu su žmona Birute Mažeikaite-Ramanauskiene buvo KGB suimtas, žiauriai kankinamas. Nuteistas mirties bausme ir sušaudytas Vilniuje Lukiškių kalėjime 1957 metų lapkričio 29 dieną.

Konstantinas Bajerčius-Garibaldis

Konstantinas Bajerčius gimė 1903 metų spalio 24 dieną Šakių apskrities Pajotijų kaime. Kauno universitete studijavo pedagogiką ir lituanistiką. Vėliau mokytojavo įvairiuose rajonuose. Išleido poezijos ir prozos knygas „Namuose ir giriose“ (1920); „Žemės vieškeliais“ (1930), „Spindulėliai“ (1930), „Iš pasakų krašto“ (1939) ir kitas. Bendradarbiavo viešojoje ir pedagoginėje periodinėje spaudoje. Vokiečių okupacijos metais įsijungė į Lietuvių fronto veiklą. Prasidėjus antrajai rusų okupacijai dirbo Alytaus mokytojų seminarijoje. Palaikė glaudžius ryšius su Dzūkijos partizanais, rėmė juos spauda, popieriumi, tvarsliava, radijo ir sanitarijos priemonėmis, dalyvaudavo Pietų Lietuvos partizanų štabo pasitarimuose. Buvo ryšininkas-slapukas Garibaldis. Pasirašė Pietų Lietuvos partizanų vadų deklaraciją, rėmė visos Lietuvos partizanų susivienijimo idėją. 1946 metais Alytaus MGB buvo suimtas ir tardant nukankintas 1947 metų pradžioje. Po mirties Konstantinui Bajerčiui-Garibaldžiui buvo suteiktas Lietuvos Laisvės karžygio vardas.

Antanas Bakšys-Klajūnas

Antanas Bakšys gimė 1923 metų birželio 13 dieną Raseiniuose. 1944 metais įstojo į gen. Povilo Plechavičiaus Vietinę rinktinę. Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai kurį laiką A. Bakšys mokytojavo Raseinių gimnazijoje, bet buvo suimtas, MGB verbuojamas, nesutikęs bendradarbiauti buvo persekiojamas. Todėl pasitraukė 1947 metais į Žemaitijoje veikusį partizanų būrį. 1949 metais tapo Kęstučio apygardos, nuo 1951-ųjų – Jūros srities partizanų vadu. Matydamas, kad 1948 metais sovietinis režimas į Lietuvą iš Vokietijos permetė šimtatūkstantines NKVD kariuomenės dalis ir jau baigia sunaikinti visą partizaninį judėjimą bei žvelgdamas į ateitį, A.Bakšys 1952 metais įkūrė jaunimo Vyčių sąjungą, kuri turėjo tęsti neginkluotą kovą prieš okupantą. Buvo sukurta tos organizacijos struktūra, pradėtas leisti jos laikraštėlis „Vyčių keliu“. 1953 metų pradžioje Raseinių MGB vadovybė susekė srities vadavietę Kelmės rajone, kurioje jau buvo įrengta, nors ir netobula, bet vis dėlto spaustuvė. Antanas Bakšys ir „Laisvės varpo“ leidėjai, vykdydami partizano priesaiką – nepasiduoti be garbės, visi garbingai žuvo.

Bronius Krivickas-Vilnius

Bronius Krivickas gimė 1919 metais Biržų apskrities Pasvalio valsčiaus Pervalkų kaime. Studijavo VDU Teologijos filosofijos fakultete, baigė VU Humanitarinių mokslų fakultetą. Redagavo žurnalus „Ateitis“, „Studentų dienos“, rašė apsakymus, noveles, bendradarbiavo laikraščiuose „XX amžius“, „Kūryba“ „Naujojoje Romuvoje“. 1944–1945 metais buvo paskirtas mokytojauti į Biržų gimnaziją. Tada beveik visi mokytojai buvo verbuojami NKVD dirbti informatoriais. Jam – tai buvo nepriimtina. Vengdamas NKVD persekiojimo B. Krivickas kurį laiką slapstėsi, o vėliau pasitraukė į Petro Tupėno vadovaujamą partizanų būrį. Ten kūrė eilėraščius, vertė iš vokiečių į lietuvių J.V.Gėtę. 1951 metais B. Krivickas buvo paskirtas į Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) srities štabo visuomeninės dalies viršininku. Redagavo srities pogrindinius leidinius „Laisvės kova“ ir „Aukštaičių kova“. 1951 metų rugsėjo 2 dieną, išdavus srities štabo bunkerį Troškūnų valsčiuje Raguvos miške, B. Krivickas mėgino priešintis MVD kariuomenės daliniui, bet buvo nukautas. Apdovanotas II laipsnio Laisvės kovos kryžiumi. Po jo mirties 1993 metais išleistas Broniaus Krivicko Raštų tomas.

Aleksandras Grybinas-Faustas

Aleksandras Grybinas gimė 1920 metų vasarį Šakių apskrities Lukšių miestelyje mokytojų šeimoje. Baigė Šakių „Žiburio“ gimnaziją įstojo į Marijampolės mokytojų seminariją. Čia jį ir užklupo sovietinė okupacija. Jaunuolis įsijungė į pasipriešinimą ir buvo suimtas, vos nepražuvo. Vos ištrūkęs iš NKVD nagų kurį laiką slapstėsi. Po karo dirbo mokytoju Liudvinavo pradžios mokykloje. Taip pat jam buvo pasiūlyta ir mokytojo vieta Kalvarijos miestelyje. Netoliese Zyplių dvare Žemesniojoje žemės ūkio mokykloje mokytojavo jo brolis Zigmas. Jis ir įdarbino Aleksandrą toje mokykloje.

Vokiečių okupacijos metais broliai Grybinai įstojo į savisaugos būrį ir gynė savo mokyklos turtą nuo raudonųjų plėšikų. 1944 metais abu broliai įstojo į gen. Povilo Plechavičiaus Vietinę rinktinę ir Marijampolės karo mokyklą. Dalyvavo Tėvynės saugos būrio veikloje. Būrys tada jungė 80 vyrų. Likimas susiklostė taip, kad Tėvynės saugos būriui neteko dalyvauti jokiose ginkluotose priešpriešose, bet sugrįžus antrajai sovietinei okupacijai, broliai neabejodami vėlyvą 1946 metų rudenį įsijungė į ginkluotąjį partizaninį pasipriešinimą prieš okupantus į Jurgio Ilgūno-Šarūno būrį. Aleksandras tapo partizanu Faustu, iš pradžių vado adjutantu, o jau 1947 metų rudenį Žalgirio rinktinės Spaudos ir informacijos skyriaus viršininku. Žalgirio rinktinės vadu tada buvo Vincas Štrimas-Šturmas. 1948 metų rugpjūtį per susišaudymą su NKVD kariuomene žuvus Tauro apygardos partizanų vadui Jonui Aleščikui-Rymantui, Faustas buvo paskirtas tos apygardos vadu. 1949 metų vasarį jis Mėnaičiuose (Radviliškio rajonas) pasirašė 1949 metų Vasario 16-osios Lietuvos nepriklausomybės Deklaraciją kartu su kitais partizanų vadais: Jonu Žemaičiu-Vytautu, Adolfu Ramanausku-Vanagu, Juozu Šibaila-Mėrainiu, Vytautu Gužu-Kardu, Broniumi Liesiu-Naktimi, Leonu Grigoniu-Užpaliu ir Petru Bartkumi-Žadgaila. Žuvo Aleksandras Grybinas 1949 metų rugsėjo 26 dieną, patekęs į stribų ir kagebistų pasalą.

Petras Paulaitis-Aidas

Petras Paulaitis gimė 1904 metais Jurbarko rajone Kalnėnų kaime. Baigė Milano katalikų akademiją Filosofijos fakultetą. Dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Ispanijoje, Lisabonoje, dėstė lotynų ir italų kalbas. Vėliau mokytojavo Raseinių gimnazijoje. Buvo Lietuvos aktyvistų fronto narys, antisovietinio ir antinacinio pasipriešinimo dalyvis. Iš Raseinių gimnazijos gavo paskyrimą į Jurbarko gimnaziją. Ten įkūrė Lietuvos laisvės gynėjų sąjungą, leido ir redagavo pogrindinį leidinį „Lietuviški atgarsiai“. 1943 metais gestapo buvo suimtas. Vežamas į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą, pabėgo. Kurį laiką slapstėsi. Artėjant antrajai sovietų okupacijai, pradėjo ruošti jaunimą būsimai kovai prieš bolševizmą. Supirkinėjo iš vokiečių ginklus ir juos slėpė, 8 jaunuolius pasiuntė į Vokietijoje veikusią tuo metu žvalgybos mokyklą. Nuo 1944 metų išėjo į partizanų gretas. Čia vadovavo Trijų Lelijų rinktinei. Susikūrus Žemaitijoje Jungtinei partizanų Kęstučio apygardai, tapo jos štabo agitacijos ir propagandos skyriaus viršininku, redagavo laikraštį „Laisvės varpas“. 1947 metų balandį buvo KGB suimtas ir nuteistas kalėti 25 metus griežtojo režimo lageriuose. Lageryje politinių kalinių buvo vadinamas „Prezidentu“. 1956 metais grįžo gyventi į Lietuvą. Įsikūrė netoli Šiaulių. 1957 metų spalį P. Paulaitis buvo suimtas antrą kartą. Ir antrą kartą teistas 25 metams. Sovietiniuose kalėjimuose kalėjo 34 metus. Į Lietuvą grįžo tik 1980 metais. Apsigyveno Kretingoje. Mirė 1986 metų vasario 19 dieną.

Juozas Šibaila-Merainis

Juozas Šibaila gimė 1905 metais Alytaus apskrities Vadenių kaime. Baigęs Alytaus mokytojų seminariją, mokytojavo Alytaus, Ukmergės apskrityse. Buvo aktyvus Šaulių sąjungos narys. Apdovanotas Vytauto Didžiojo II laipsnio ordinu. 1944 metais įstojo į gen. Povilo Plechavičiaus Vietinę rinktinę. Partizanavo nuo 1944 metų pabaigos. Buvo Didžiosios Kovos partizanų apygardos 2-ojo bataliono štabo viršininku. Redagavo apygardos pogrindinį laikraštį „Tėvynė šaukia“. Nuo 1948 metų vasario dirbo Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) srities štabe. Po metų buvo deleguotas į Visos Lietuvos laisvės kovos sąjungos vyriausiąją vadovybę. Buvo LLKS Prezidiumo narys. Jam buvo suteiktas partizanų pulkininko vardas. Nuo 1949 metų vasario jis LLKS prezidiumo tarybos narys, LLKS visuomeninės dalies viršininkas, pogrindinio laikraščio „Prie rymančio Rūpintojėlio“ redaktorius. Apdovanotas visų trijų laipsnių Laisvės kovos kryžiais. Parengė LLKS politinę programą, LLKS leidinį „Sutemų keleivis“, partizanų maldyną „Rūpintojėlis“. Žuvo išduotas 1953 metų vasario 11 dieną.

Prof. Ona VOVERIENĖ

Įvykiai, komentarai

Prioritetai ateičiai – ambicinga darbotvarkė, pagalba Prezidentui, „radikalios meilės“ rinkimų strategija

Prasideda naujojo Europos Parlamento darbas. Į jį Tėvynės sąjunga išlydėjo tris savo narius, gegužės 25 dieną vykusiuose rinkimuose iškovojusius EP parlamentaro mandatą: Rasą Juknevičienę, Vytautą Kubilių ir Liudą Mažylį. Per TS-LKD tarybos posėdį, įvykusį birželio 29 dieną, buvęs ilgametis Seimo narys ir partijos vadovas A. Kubilius, sakydamas atsisveikinimo kalbą, kurioje apžvelgė tarptautinę ir politinę situaciją Lietuvoje, pagrindinį dėmesį skyrė ne esamai situacijai apibūdinti, bet ateities veiksmams ir darbams.

„Po rinkimų – ačiū už jūsų balsus ir jūsų triūsą Europos Parlamento rinkimuose, ir ačiū Ingridai. Kiti rinkimai – bus ne tik Seimo rinkimai, bus Premjerų rinkimai. Lietuvai kaip oro reikia intelektualios ir su stuburu Vyriausybės. Nes kitaip – ilgalaikė stagnacija: ekonominė, kultūrinė, politinė stagnacija.

Rinkimai pasiuntė vieną rimtą signalą – Lietuvoje grynasis populizmas „nebeveža“. Bandymai ir Lietuvoje pažaisti su antivakarietiška, antieuropietiška, nacionalistine korta, net su Juozaičiu ir Radžvilu priešakyje, nesulaukė jokios rinkėjų paramos. Tai stiprus signalas, kuris, tikiuosi, bus išgirstas ir mūsų gretose.

Apie dabartinę valdžią: dabartinė valdžia yra pati pavargusi nuo savo valdžios, nuo savo valdymo, nuo savo „komitetiškumo“ (kaip taikliai įvardijo Gabrielius) ir nuo „Pralaimėjusiųjų koalicijos“ sindromo. Deja, jiems nepavyko su valdžia. Dabar ir patys kankinasi, ir Lietuvą kankina. Didžiausia problema - Premjeras, kuris vis dar nežino, ar jis nori būti Premjeru. Būtų gerai ir jiems - visiems nebesikankinti.

Prezidentas Gitanas Nausėda – reikia jam padėti. Iš pradžių padėti suformuoti reikšmingą darbotvarkę. Ligšioliniai prezidentai, nuo Landsbergio iki Grybauskaitės (išskyrus Paksą), buvo reikšmingais Prezidentais. Paksas buvo reikšmingas tik apkalta. Lietuva dar nėra išbandžiusi nereikšmingo Prezidento. Visada yra tokia galimybė. Prezidentus reikšmingais daro jų pagrindinė darbotvarkė – 5–6 pagrindiniai prioritetai. Užsienio politikoje pats Prezidentas yra atsakingas už tokius prioritetus, tačiau vidaus politikoje – nuo ekonomikos iki kultūros reikalų – Prezidentas nieko nepasieks, jeigu Lietuvą ilgą laiką valdys silpna ir beidėjinė Vyriausybė su tokia pačia Seimo dauguma. Deja, iki ateinančių Seimo rinkimų taip ir bus. Po jų gali rastis kitokia Vyriausybė, bet ji gims po aštrios konkurencijos ir sudėtingų politinių procesų: Prezidentas gali būti arba suinteresuotas tokių procesų dalyvis, arba tik pašalinis stebėtojas. Jam pačiam teks pasirinkti.

Pastebiu vieną vis didėjančią mūsų viešo diskurso problemą – visi kalbame apie didėjančią socialinę atskirtį, bet vis mažiau kalbame apie augimo darbotvarkę. Nes kalbame tik apie kitokį pyrago perskirstymą, bet ne apie tai, kaip pyragą didesnį užauginti. Jeigu norime gyventi kaip vokiečiai, pyrago riekę reikia turėti tokią kaip Vokietijoje. Vietoj to mums gresia ilgalaikė ekonominė stagnacija, kai džiaugsimės, kad mūsų augimas sieks 1,5 procento ir tuo, kad 0,1 procento viršijame ES vidurkį. Tuo jau dabar reikia labai rimtai susirūpinti. Tapsime vis labiau panašūs į Graikiją, o ne į Vokietiją ar Švediją. O tada kils klausimas – kas po 20 metų atsakys už pramiegotus metus, už neambicingą valdžios darbotvarkę, už intelekto neiškraipytą politiką? Kas atsakys mūsų anūkams, kodėl mūsų karta politikoje intelektualiai miegojo ir riejosi, o ne ambicingų tikslų siekė?

Ir baigiant – apie mūsų vidaus reikalus ir galvojant apie būsimus Seimo rinkimus, siūlau atkreipti dėmesį ne į ką nors kitą, o į tai, kas praeitą savaitę įvyko ne kur nors kitur, o Turkijoje, Stambule. Ten, kaip žinote, opozicija antrą kartą laimėjo Stambulo mero rinkimus prieš autoritarinį Erdoganą. Siūlau atkreipti dėmesį į laimėjusio opozicijos kandidato Imamoglu rinkimų kampanijos ideologiją, stilistiką, retoriką, kurią jis pavadino „Radikalios meilės“ ideologija. Į visus Erdogano šalininkų šmeižtus, gąsdinimus, puolimus Imamoglu atsakinėjo vienu teiginiu: „Kvietė mylėti ir tuos rinkėjus, kurie balsuoja už Erdoganą“. Tai supaprastinta jo ideologijos versija, tačiau šiame radikalizacijos ir populizmo amžiuje paveiki. Verta pagalvoti: ar Žmonių partija gali pakviesti mylėti visus žmones, tarp jų ir tuos, kurie mūsų nemyli?“

ES vadovybė suformuota!

Kol mūsų Seime įsitaisiusi Ramūno Karbauskio „valstiečių-žaliųjų“ valdančioji dauguma dėliojasi naujos Vyriausybės pasjansą, niekaip nesugebėdama sudėlioti kortas taip, kad kalti liktų konservatoriai, Europos Sąjungos vadovybę sugebėjo išsirinkti ES sudarančios net 28 šalys. Paradoksas – 28 skirtingos šalys, turinčios neapsakomą įvairovę interesų ir ambicijų, sugebėjo surasti visas šalis tenkinančias kandidatūras, o štai viena kalba kalbančioje mūsų Lietuvėlėje niekaip neišeina surikiuoti vadovaujančių valstybės ekonominiam gyvenimui asmenybių sąrašą... Problema yra asmenybių trūkumas ar interesai grįsti ne nauda, bet siekiu konservatoriams pakenkti? Posakis „trys lietuviai- penkios partijos“ šiuo atveju negalioja – vykdomosios valdžios dalybose dalyvauja visa gvardija politinių jėgų, nuo pat Sąjūdžio laikų besipriešinančių dabartinės TS-LKD vykdomai politikai – kurti vakarietišką, demokratinę, gerovės visiems piliečiams valstybę. Savaime suprantama, „homosovieticus“ žmonių tipui toks modelis netinka, nes į kraują įaugę principai nučiupti pirmam, visų naudą pasisavinti, vengti atsakomybės, simuliuoti darbą ir taip toliau. Štai ir turime visokias „darbo“, tvarkos ir teisingumo“, „valstiečių ir žaliųjų“ partijas, kuriose nei vieno, nei kito nė su žiburiu nerasi. Žodžiu, kol pas mus vyksta „sunkių derybų“ imitacija, ES valstybių-narių vadovai jau išsirinko naująją Bendrijos vadovybę. Dar tą pačią dieną, tai yra liepos 2-ąją, vos pasibaigus rinkimams, politologas Linas Kojala (kiek žinoma, jis sulaukė pasiūlymo ir atsisakė dirbti prezidento Nausėdos komandoje) supažindino su rezultatais ES vadovų postų dalybose. Štai jo žinutė, kurią jis paskelbė socialiniame tinkle „Facebook“.

„Europos Sąjunga išsidalijo postus:

• Europos Komisijos vadovė: Ursula Von der Leyen (Vokietija, vietoje Junckerio);

• Europos Vadovų Tarybos pirmininkas: Charles Michel (Belgija, vietoje Tusko);

• Išorės reikalų įgaliotinis: Josep Borrell (Ispanija, vietoje Mogherini);

• Europos Centrinio Banko vadovė: Christine Lagarde (Prancūzija, vietoje Draghi).

Sprendimas priimtas vieningai visų ES valstybių vadovų. Formaliai susilaikė tik Vokietija – Komisijos vadove skiriama vokietė iš Krikščionių demokratų partijos (CDU), bet tam nepritarė valdančiosios koalicijos Vokietijoje partneriai socialdemokratai. Todėl A. Merkel, asmeniškai palaikydama ES sprendimą, techniškai rankos nepakėlė.

Visgi realiai šiandien „įdarbintas“ buvo tik Europos Vadovų Tarybos pirmininkas Ch. Michelis; Europos Komisijos vadovė Ursula Von der Leyen tik nominuota, ji dar turės būti patvirtina Europos Parlamento balsavimu (centro kairieji ir žalieji jau skelbia, kad gali priešintis šiam paskyrimui). Išorės reikalų įgaliotinis Josep Borrellis lauks pritarimo iš Europos Komisijos vadovo, kai ši pozicija bus patvirtinta; Europos Centrinio Banko vadovės Christine Lagarde taip pat lauks (labiau) formali patvirtinimo procedūra.

Lietuva palaikė Von der Leyen kandidatūrą derybų metu - dėl gero regiono problemų išmanymo, taip pat dėl indėlio į vokiečių karių dislokavimą Lietuvoje NATO priešakinio bataliono formate.

Vidurio ir Rytų Europa tikisi gauti pirmo Komisijos vicepirmininko pareigybę, taip pat pretenduos į Europos Parlamento pirmininko postą. Pastarasis gali būti pasidalytas, skeliant 5 metų kadenciją į dvi dalis ir pirmąją paliekant Sergei Stanishev (Bulgarija), antrąją – Manfredui Weberiui (Vokietija).“

Skaitytojas gali paklausti – o kur D. Grybauskaitės pavardė? Negi ji nebuvo minima tarp pretendentų į postus? Buvo. Kadangi buvo siūlomi kombinacijų paketai, tai viena personalija negalėjo atsverti likusių paketo kandidatūrų. „Pagal vieną iš pasiūlymų, pateiktų ES lyderiams Briuselyje antradienio naktį, D. Grybauskaitei tapus Europos Komisijos pirmininke, olandas socialdemokratas Fransas Timmermansas būtų buvęs paskirtas Europos Vadovų Tarybos pirmininku, o dešinysis vokietis Manfredas Weberis – Europos Parlamento pirmininku. Nė vienas iš šių politikų galiausiai negavo svarbių pareigų. Paketas buvo atmestas, kai Vidurio Europos šalys ir Italija pasipriešino F. Timmermanso kandidatūrai, o Europos liaudies partija pareikalavo, kad jai tektų Komisijos pirmininko postas. Tai buvo viena iš keliolikos kombinacijų, kurias nuo sekmadienio vykusiose derybose siūlė ES pareigūnai,“ – paskelbė „Delfi.lt“ naujienų portalas liepos 2 dieną. Graužtis dėl to nereikėtų – dabartiniai rezultatai palankūs Lietuvai, Europos komisijai vadovaus politikė, dėl kurios adekvataus požiūrio į Rusijos keliamą grėsmę galime neabejoti. Beje, būtų nepaprastai įdomu sužinoti, kokias intrigas rezgė minėtoji Rusija, kad padarytų įtaką ES vadovybės rinkimams? Na, bet tai detektyvinio žanro mėgėjų veiklos dirva ir, be abejo, specialiųjų tarnybų darbo sfera.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama **iki kiekvieno mėnesio 28 dienos** bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu **www.prenumeruok.lt**.
Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.
Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:
1 mėn. – 2,65, 3 mėn. – 7,96 euro.

Pradžia, kuriai atstumai nepavaldūs

Tęsinys.
Pradžia Nr. 25 (1335)

Vienas „konfliktas“ su valdžios pareigūnais, pasibaigęs tėvelio naudai, ilgam įstrigo mano širdyje. Yra tokia sąvoka „šventas melas“. Iš dalies pateisinu tai, kai yra ginami vaikų interesai. O buvo taip: du kartus per metus atvykdavo iš Zaozerno du trys valdininkai ir, eidami per kiemus, apmokestindavo turimus gyvulius (kiaules, karves ir pan.). Mokesčiai būdavo labai dideli. Ginčas kilo dėl kiaulės, kuri jau buvo gražiai nupenėta ir aiškiai matėsi, kad pirkta prieš Naujus metus. Jei taip - reikia mokėti mokesčius, priešingu atveju tektų mokėti rudeniop. Bet kas tau laikys iki rudens, jei galima pasipjauti iki apmokestinimo. Ginčas krypo ne tėvelio naudai... Mes, vaikai, savo maldaujančiais žvilgsniais bandėme suminkštinti valdininkų širdys ir bent morališkai padėti tėveliui, bet viskas veltui. Kai reikia ir kalbą įvaldai, kai kalba eina apie išgyvenimą. Juk kolūkis už praeitų metų darbadienius nesumokėjo nei pinigais, nei grūdais (kiek pamenu, suaugęs žmogus per dieną galėdavo uždirbti kelis darbadienius – 1951 metais už vieną darbadienį buvo priskaičiuota po 5 kapeikas ir po 200 gramų grūdų, tačiau kolūkis mokėjimą atidėjo, nes nebuvo iš ko mokėti), teko maitintis kaip išmanai. Tėvelis, nebematydamas išeities, staigiu judesiu pagriebė savo jauniausiąjį 2 metukų sūnų ir stiprokai švystelėjo jį valdininkams po kojomis, sakydamas: „Kaip aš juos išmaitinsiu nieko negaudamas iš kolūkio, o ką pats užsiauginu, tenka dalytis su valdžia... Aš vaikus ne sau auginu, o valstybei, tai ką man juos užmušti, kad nesikankintų be maisto?“ Tuomet valdininkai atsakė: „Na, nesikarščiuok, nesikarščiuok, šeimininke. Gerai, pristatyk pažymą iš veterinaro ir, jei kiaulė bus pirkta po Naujųjų metų, mokesčių mokėti nereikės“. Tėveliui to ir tereikėjo – nupirko „puslitrį“ veterinarui ir buvo gauta reikiama pažyma. Po kelių mėnesių paskerdus kiaulę ir mėsą pardavinėjant Zaozerno turguje, priėjo tas pats valdininkas ir norėjo nusiderėti skerdienos kainą. Tėvelis pasijuto padėties šeimininku ir nė nemanė jam nusileisti, nors šiaip turguje nuolaidžiaudavo pirkėjams. Po Stalino mirties tokio pobūdžio mokesčiai buvo atšaukti.

Lietuviais esame mes gimę

Kiekvienam lietuviui žinomi dainos žodžiai: „Lietuviais esame mes gimę, lietuviais norime ir būt...“ Nešiojom juos savo širdyse – net ir Rytų Sibire nebijojome pasirodyti esantys lietuviai. Pamenu, su kokiu džiaugsmu tėtis pranešė mums gerą žinią, kad tokią tai dieną ir valandą per radijo tašką bus transliuojama lietuvių liaudies daina. Su nekantrumu lyg stebuklo laukėme to momento.

Kartą Vincas Steponaitis, tėvelio seniausias ir artimiausias draugas, nes išvežtas iš to paties kaimo, paskundė tėčiui mano jauniausią brolį Eugenijų, nes šis paklaustas: „Kur tėvelis?“, atsakė rusiškai, nes žaidė su rusiukais ir pasidrovėjo savo kalbos. Tokių poelgių tėvelis netoleravo ir visad buvo mums griežtas. Tada ilgas valandas jis pamokslaudavo ne tik „prasižengusiam lietuviškumui ir tautinėms normoms“, bet ir visiems savo sūnums, ir mamytei, norėdamas, kad ir ji pritartų jo nuomonei.

Buvo mokykloje viena didelė klasė (pamenu, kad rašydami apie savo klasę rašinėlį visada pradėdavome tokiais žodžiais: „Naš klas bolšoj i svetlyj“), kurioje vienoje pamainoje mokydavosi pirma ir trečia, o kitoje – antra ir ketvirta klasės. Ir mokytojos buvo dvi: viena jų dirbo rytinėje pamainoje, kita – popietinėje. Be klasės dar buvo mokytojų kabinetas, o kitame namo gale gyveno abi mokytojos. Per pamokas rašydavome plunksnakočiais atsinešę savo rašalines, kurių konstrukcija leisdavo jas laikyti krepšelyje bet kurioje padėtyje ir rašalas neišsiliedavo (rus. k. „neprolivaški“). O plunksnų būdavo įvairių įvairiausių! Pirmos klasės mergaitės (žinoma, ne visos) rašydavo labai gražiai, su paspaudimu ir atleidimu, kur reikia. Gražiausiai galima būdavo rašyti ne su visomis, o su taip vadinamomis plunksnomis „varlė“ (rus. k. „liaguška“).

Sunkiausiai man sekėsi istorija: tiek daug naujų, nežinomų ir šnekamoje kalboje nenaudojamų žodžių. Sąvokos gana įmantrios ir ketvirtokui dar sunkiai suvokiamos, o ypač – lietuviui. Rusiukai, turiu pasakyti, mokėjo šnekėti, kaip jie mėgdavo patys sakyti, apskritai (rus. k. „vokrug da okolo“), bet užtat juos lenkdavau rusų kalbos gramatikoje, aritmetikoje, gamtos moksluose (rus. k. „jestestvoznznie“ – koks neaiškus tas žodis man buvo!), piešime ir kitur. Kartą literatūros pamokai buvau išmokęs ketureilį ne stulpeliais - kaip reikėjo, o eilutėmis. Tai juoko visiems buvo!

Labai mėgau Krylovo pasakėčias, lig šiol menu daugelį jų. Keista, bet kai kuriose įžvelgdavau gana prasmingą lietuvių tautos istoriją. Tarytum Krylovas būtų rašęs apie mus. Pavyzdžiui, Lietuvos okupaciją, mano manymu, puikiai atspindi pasakėčia „Vilkas ir ėriukas“. Siužetas toks: karštą dieną ėriukas atėjo prie upelio atsigerti ir vilkas, apkaltinęs ėriuką visai nebūtais dalykais, galų gale šauna tiesiai: „Tu kaltas tuo, kad norisi man ėsti!“ Mėgau skaityti knygas, ypač įvairių tautų liaudies pasakas. Kiek jose gėrio ir išminties, gerų pamokymų, leistino tautiškumo. Buvo ir mūsų mokykloje biblioteka; pasiėmęs naują knygą su nekantrumu bėgdavau į namus jos skaityti. Vienos pavadinimą atmenu iki šiol, tai „Auksinis ąsotis“ (rus. k. „Zolotoj kuvšin“) – uzbekų ar tadžikų liaudies pasakos. Ilgoji pertrauka buvo labai „skani“! Per dvidešimt minučių suspėdavau pareiti į namus, pasiimti raugintą agurką iš lietuviško ąžuolo statinaitės, atsiriekti juodos duonos storą riekę ir pakeliui į mokyklą suvalgyti. Mokykloje rusiukai sugebėdavo „iškaulyti“ viską, ką tik bandydavau išsitraukti ir valgyti. Vienam duodavai, ištiesdavo ranką kitas, trečias, ir taip toliau, kol nieko nebelikdavo. Sakydavo paauksink rankelę (rus. k. „pozoloti ručku“). Neduoti būdavo pavojinga, bandydavo kerštauti, nekęsdavo.

Labai džiugu prisiminti, kad visos mokytojos, kurios mane mokė, buvo nuoširdžios, objektyvios ir jokių sankcijų kaip kitataučiui netaikė. Mokyklą lankė keli lietuvaičiai, kalmukas, lenkas. Ketvirtoje klasėje mokė mokytoja Gurjeva. Net pasakyčiau daugiau pagarbos rodė man negu kitiems mokiniams, atleisdavo man kai kurių sąvokų nemokėjimą, bet įvertindavo mano darbštumą, sąžiningumą, pavyzdingą elgesį ir šypseną. Tiesa, ta mano šypsena vieną Kirovo vardo kolūkio vadovybės darbuotoją, atrodo apylinkės pirmininkę, tiesiog siutindavo! Aš prasilenkdamas su ja, niekuomet nesisveikindavau, o tik šypsojausi. Ta apskundė mano poelgį tėveliui. Gal tai buvo vaikiškas priešiškumas vadovams, kurie lietuvius laikydavo „žemesnės rasės“?

Ruošiamės šventėms

Pati didžiausia šventė Nalobino pradinėje mokykloje būdavo Naujieji metai. Naujųjų metų eglutei ruošdavomės labai kruopščiai. Tekdavo daryti girliandas įvairiomis spalvomis nuspalvinus popieriaus juosteles ir suklijavus jas žiedukais su iš virtų bulvių pasigamintais „klijais“. Padarydavome nuostabias popierines girliandas, pasigamindavome karnavalui įvairias kaukes, išmokdavome šokti, dainuoti, deklamuoti eilėraščius. Mokinukai daugiausia ruošdavosi tai šventei mokytojos ir tėvelių padedami, o dar nelankančius mokyklos, savaime suprantama, ruošdavo tik tėveliai.

Mano tėvelis visada turėdavo savo nuomonę ir nebijodavo jos išsakyti. Perrašęs rusišką eilėraštį apie paukščius, skrendančius į šiltus kraštus („O aš nenoriu skristi, nereikalinga man saulė svetima, svetima žemė nereikalinga ir t.t.“), pakeitė kai kuriuos esminius eilėraščio teksto žodžius: „Ir aš noriu išskristi, skrisiu ir aš, kur žydi obelys ir kriaušės, kur mano tėvynė Lietuva“ ir taip toliau. Liepė jį deklamuoti savo jauniausiam penkerių metų sūnui prie naujametinės eglutės. Taktinis manevras pavyko puikiai! Buvo viešai pareikšta nuomonė ir tarsi atlygis gautas saldainių maišiukas. Aš ir dviem metais jaunesnis Liudas buvome išbarti tėvelio už tai, kad nebuvome greta jauniausiojo broliuko. Jei mažylis būtų suklydęs, nebūtume galėję jam padėti, o mikčioti ir kartotis arba padaryti pauzę ten, kur jos neturėtų būti tokiu momentu, kai reikia kalbėti drąsiai apie skaudžiausią ir artimiausią širdžiai problemą sugrįžimą į tėviškę – būtų nedovanotina ir apmaudu. Beje, jau mokydamasis šeštoje klasėje Uralsko septynmetėje mokykloje (trys kilometrai nuo Nalobino), naujametinių dovanų maišelyje radau įdėtą obuolį, tikrą obuolį. Tai džiaugsmo buvo! Nešiau namo kaip didžiausią brangenybę, maniau priblokšiu namiškius. Nebaisu buvo eiti tamsoje vienam, visos mintys sukosi apie obuolį.

Pagarba lietuvių kalbai

Lietuvių kalbos nepamiršome. Tėveliai stengėsi įskiepyti meilę savo tautai, pagarbą kalbai, papročiams, mokė tikėjimo, poterių. Visi lietuviai, kurie gyveno tame ir aplinkiniuose kaimuose, buvo kaip artimiausi ir mylimiausi giminės.

(keliama į 8 psl.)

Prie Nalobino mokyklos antrų–ketvirtų klasių mokiniai su savo mokytojomis. Ketvirtokas Kazys Karklius stovi antroje eilėje antras iš kairės

Sveikiname

Garbingo **80-ojo** jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname buvusią Tiumenės sr. tremtinę, LPKTS Druskininkų filialo narę ir buvusią tremtinių choro dalyvę **Janiną PAŠKEVIČIŪTĘ-GAIDIENĘ**. Linkime geros sveikatos, dvasios ramybės ir Dievo palaimos.

LPKTS Druskininkų filialas

65-ojo gimtadienio proga sveikiname buvusį tremtinį **Petrą ZINKŲ** ir linkime sveikatos, prasmingų darbų Lietuvos labui, artimųjų meilės bei Dievo palaimos.

LPKTS Jurbarko filialas

Sovietmetis ir dabartis – neįprasta literatūros forma

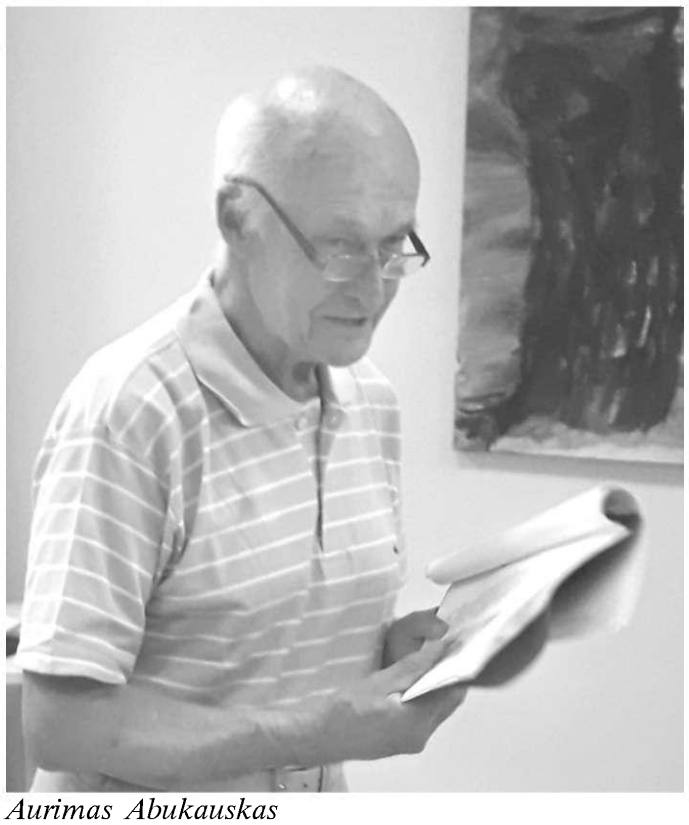

Aurimas Abukauskas

Kaune gyvenančių radviliškėnų bendrijos pirmininkė, VDU profesorė, hab. m. dr. Laima Sajienė ir Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos Šilainių filialas birželio 14 dieną, paminint Gedulo ir vilties dieną, surengė renginį „Akmenimis sugrįžome iš kelionės“. Renginyje buvo pristatyta tremtinio Aurimo Abukausko kūryba „Tremties vaikų žaidimai“ ir „Nauji pensininko Melchioro Putelės nuotykiai“ (rankraštyje). Nors A. Abukauskas yra kaunietis, su Radviliškio krašto bendriją jį suvedė bandymas skleisti plačiai žinomo tarpukario komiksų kūrėjo Jono Martinaičio (1898–1947) kūrybą.

Jonas Martinaitis gimė Radviliškio krašto Šeduvos apylinkėse. Nors gyveno Kaune, paskutinėms savo gyvenimo dienoms sugrįžo į tėviškę, palaidotas Šeduvos kapinėse. Jo komiksai, palydimi piešiniais ir eiliuotais komentarais, buvo plačiai publikuojami to meto periodinėje spaudoje. Tematika buvo labai plati: nuo žmogiškųjų, tarp jų patriotinių vertybių, iki neigiamų reiškinių visuomenėje. Daug dėmesio buvo skirta Lietuvos ūkininkams. Jonas Martinaitis tuo metu buvo vienintelis sėkmingai plėtojantis šį literatūrinį žanrą, sulaukusį plataus visuomenės dėmesio.

Aurimo Abukausko prisilietimas prie Jono Martinaičio komiksų įvyko neįprastoje aplinkoje. 1941 metų birželio 14 dieną Lietuvos automatinių telefono stočių vyriausiojo mechaniko Petro Abukausko šeima (žmona Veronika, sūnus Aurimas (gimęs 1937 metais), duktė Marytė (gimusi 1941 metais) buvo ištremta į Karasuko gyvenvietę Novosibirsko srityje. Tėvas Vilniuje nuo šeimos buvo atskirtas ir nuvežtas į lagerį, kur 1943 metais nuteistas dešimčiai metų. Veronika Abukauskienė su vaikais tremties vietoje buvo apgyvendinta žieminėje su paskutinės Lietuvos vyriausybės prieš okupaciją susiekimo ministro Jono Masiliūno šeima (jo žmona Kazimiera ir sūnus Liutauras). Tėvas Jonas Masiliūnas buvo suimtas 1940 metais, sušaudytas 1942 metais. Tremties primestus sunkumus Abukauskams pagilino nenusakomas skausmas – 1941 metų rugpjūčio 7 dieną mirė dukrytė Marytė. 1947 metais Veronika Abukauskienė, neištvėrusi prislėgtų sunkumų, su sūnumi Aurimu pabėgo į Lietuvą. Čia buvo susekti. Mamai skirta treji metai lagerio ir po to tremtis, sūnus grąžinamas į tremtį.

Antros tremties metu V.Abukauskienė nuvyko aplankyti dukrytės Marytės kapo. Netekties skausmas atsivėrė nauja žaizda: kapo nebuvo nė žymės. Apie tai Aurimas vėliau rašė: „Lyg kapinaitėms vietos stepėj neužteko“.

Aurimas Abukauskas savo kūrybos ištakomis laiko laikotarpį, kai jie, pirmos tremties metu, 1941 metais, buvo apgyvendinti vienoje žeminėje su Masiliūnų šeima, ir jo draugu tapo jų sūnus Liutauras.

Aurimas, sekdamas vyresnį draugą, pats ėmė piešti kareivukus. Jie atkreipė dėmesį į laikraščių, atvežtų iš Lietuvos, skiautėse Jono Martinaičio Melchioro Putelės personažą.

Šią istoriją tęsia Aurimas Abukauskas, pats būdamas pensininkų gretose, minėtame renginyje pristatęs „Nauji pensininko Melchioro Putelės nuotykiai“. Eiliuotą šios istorijos tekstą iliustruoja preciziškai atliktais spalvotais piešiniais. Pirmą šio kūrinio lapą Aurimas gimtadienio proga dovanoja tremties draugui Liutaurui Masiliūnui. Suveikė įkvėpimas. Toliau gulė lapas po lapo – Melchioro Putelės istorijos tęsinys. Ne be lemtingų įvykių Putelė išgyveno pirmąją sovietų ir vokiečių okupacijas: „Kai sovietai vėl atėjo, / Tai labai nusistebėjo! / Mato – sveikas kaip ridikas! / Reiškia – buvo išdavikas...“

Sugrįžę okupantai nebuvo praradę gebėjimo bet kam sukurti baudžiamąją politinę bylą. Šis atvejis neaplenkė ir Melchioro Putelės. Atgabentas į Vorkutos lagerius, Melchioras buvo nuleistas į šachtą, vykdyti eilinio penkmečio plano – išgauti akmens anglį. Vieną dieną štreke lava įgriuvo. Putelė, dėka paskutinių jėgų, atsikasė – liko gyvas. Lagerio sargai jį apkaltino bandymu pabėgti, skyrė karcerį. Kaip nepatikimą vežiojo po kitus lagerius: Taišetas, Angarskas, Kolyma. Lemtingi įvykiai Putelei prasidėjo baržoje, jam išplaukus iš Paveko uosto. Baržos įgula niekur neskubėjo, vandenyno platybėse atsipalaidavo slaviškas mentalitetas: „Porą mėnesių nešiojo / vėjai geldą su „konvoju“, / kol žvejai mus pastebėjo...“

Šį kartą tai buvo amerikiečių žvejai. Rusams baržą jie grąžino, o Putelę iš vergijos į Amerikos valstijas nugabeno. Nepažįstame žemyne Putelė nedelsdamas susiorientavo ir, kaip priklauso apsukriam lietuvaičiui, jis greitai prakuto: ant bargo nupirko namą, „Fordą“. Pasijuto čia svarbus.

Putelės pasiekimai Jungtinėse Valstijose neištrina svajonių apie Kauno miestą ir viltį: „Vis tikiuos sulaukt laisvos / Ir brangios man LIETUVOS.“

Lietuvai, atkūrus nepriklausomybę, Melchioras Putelė paliko Valstijas ir, atvykęs į Lietuvą, kaip savos šalies doras pilietis, ekonomika ir saugumu rūpinsis ateityje. Melchioras Lietuvoje aprėpia visus esminius įvykius: politinius, ekonomikos, kultūrinius. Skaudžiai reaguoja į Lukiškių aikštės rekonstrukcijos eigą Vilniuje. Atkeliavus Vyčiui į Kauną ir, stojus sargyboje prie pilies, Melchioras Putelė, tiems, kas drįso suabejoti Vyčio meniniu lygiu Kaune, paprotino: „Jeigu kam nors meniškumas pasirodys menkas, / tai paklausk, kodėl tylėjo, kai (Kaune) stovėjo tankas?“

Minimą renginį Kaune Šilainių bibliotekoje įspūdingai papildė literatūrinė muzikinė kompozicija „Akmenimis sugrįžome iš kelionės“, kurią atliko S. Lozoraičio senjorų choras „Gimtinė“ (vadovas Rimantas Vaičekonis). Renginio dalyviai autoriaus A. Abukausko teiravosi, kur galima kūrinį įsigyti? Kaip minėta, „Nauji pensininko Melchioro Putelės nuotykiai“ buvo pristatyti rankraštyje. Keletą egzempliorių autorius pagamino namų sąlygomis ir vienas iš jų buvo įteiktas renginio šeimininkams – Šilainių bibliotekai. A.Abukauskui buvo palinkėta naujų kūrybinių sumanymų ir išreikštas pageidavimas šį kūrinį pristatyti plačiai visuomenei atskiro leidinio formate.

Ne mažiau intriguojantis gyvenimas ir veikla yra paties Aurimo Abukausko, tremtinio, inžinieriaus. Iš lagerių ir tremties Abukauskų šeimos nariai, patyrę dukrytės netektį, į Lietuvą sugrįžo skirtingu laiku. Vėliausia Aurimas, kuris būdamas imlus mokslui, įveikęs sunkumus, baigęs Irkutske technikumą ir Leningrado miškų akademiją, išvyko dirbti pagal paskyrimą į Sachaliną. 1964 metais grįžo į Lietuvą. 1966 metais jis paskirtas Kazlų Rūdos bandomojo medienos dirbinių kombinato (BMDK) direktoriaus pavaduotoju, kuriam buvo pavesta išbandyti ir įsisavinti medžio drožlių plokščių (MDP) gamybos pirmąją liniją SP-50, pagamintą Dniepropetrovske. Iki tol SSRS tokias linijas pirko užsienyje. Ši linija, dirbanti visą parą ir visas savaitės dienas, turėjo daug trūkumų. Direktorius ir kombinato specialistai dažnai praleisdavo ceche ištisas paras, atkuriant technologinį procesą. Linijos bandymo eigą kontroliavo Maskvoje ir Vilniuje. A. Abukauskui jau einant direktoriaus pareigas, čia 1971 metais buvo pagaminta pirmoji plokštė – svarbi baldų pramonei žaliava. A. Abukausko gebėjimai buvo pastebėti ir jis paskirtas SSRS Miško pramonės ministerijos Maskvoje medžio plokščių gamybos valdybos vyriausiuoju inžinieriumi, iš kur jis diktavo visos Sovietų sąjungos šių plokščių gamybos strategijai.

Veikiamas traukos Lietuvai, 1984 metais sugrįžo į Vilnių, Baldų ir medžio apdirbimo ministeriją. 1991 metais atvyko į Kauną ir dalyvavo Kauno baldų gamybinio susivienijimo (BGS) Vilijos baldų gamybos filialo rinkimuose direktoriaus pareigoms. Iš dviejų kandidatų išrenkamas A. Abukauskas. A. Abukausko iniciatyva filialas atsiskyrė nuo Kauno baldų BGS, sukurta Akcinė bendrovė „Freda“. Aurimas Abukauskas šiai bendrovei taip pat parinko vardą Freda, primenantį Kauno miesto Aleksoto rajono istoriją. AB „Freda“ sėkmingai atlaikė privatizavimo procesą. A. Abukauskas liko šios bendrovės generaliniu direktoriumi. AB „Freda“ šiuo metu sėkmingai vysto savo veiklą ir įeina į pirmą penketuką didžiausių baldų įmonių Lietuvoje.

Aurimas Abukauskas Lietuvos pramonės konfederacijos apdovanotas ženklu už nuopelnus Lietuvos pramonei.

Taip sutapo, kad 1941 metų birželio 14 dieną tremtinio A. Abukausko pirmas jo kūrybos pristatymas visuomenei vykko taip pat birželio 14 dieną, minint Gedulo ir vilties dieną, praėjus 77 metams, kai jis pradėjo savo priverstinę kelionę, primetusią jam sunkius išbandymus. Apie juos A. Abukauskas rašo: „Likimas buvo man dosnus ir rūpestingas, / Ir neapleisdavo nelaimėse jo gelbstinti ranka. / Paaiškint negaliu, kodėl taip atsitinka, / Bet daug, oi daug bėdų išvengiau jo dėka“.

Šia proga gerbiamam Aurimui, nusipelniusiam Lietuvai inžinieriui, dailininkui, eiliuoto teksto kūrėjui linkime stiprybės ir naujų kūrybinių sumanymų.

Vytautas GULIOKAS

Istorija be „baltų dėmių“

Benediktas Labėnas-Kariūnas

1949 metų kovo 7-osios rytą Alytaus apskrityje, Daugų valsčiuje, Kalesnykų miške, MGB agentai Kostas Kubilinskas-„Varnas“ (vėliau sovietinis vaikų literatūros klasikas) ir Algirdas Skinkys-„Rytas“ Dainavos apygardos štabo bunkeryje nušovė miegantį Šarūno rinktinės vadą, nuo 1948 metų lapkričio laikinai ėjusį Dainavos apygardos vado pareigas, Benediktą Labėną-Kariūną ir, tęsdami savo kruviną žygį, išdavė Dainavos apygardos partizanų vadavietę. Partizanų puolimo operaciją organizavo LSSR MGB 2 skyriaus viršininkas plk. Počkaj ir MGB vidaus kariuomenės 34 šaulių pulko vadas plk. Voronin. MGB vidaus kariuomenės 34 šaulių pulko kareiviai įvykdė karinę čekistinę operaciją. Jos metu sunaikinti du Dainavos apygardos štabo bunkeriai – Žemaitėlių ir Miglinasų kaimų apylinkėse. Kazimieraičio rinktinės štabo bunkeryje žuvo keturi partizanai: Jonas Kazlauskas-Šermukšnis (Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos būrio vadas), Viktoras Kazlauskas-Vanagas (Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos štabo viršininkas), Petras Šilanskas-Labutis ir Vaclovas Voveris-Žaibas (Dainavos apygardos vado pavaduotojas, Kazimieraičio rinktinės vadas). Žuvusiųjų palaikai buvo niekinami MGB Alytaus apskrities skyriaus būstinės kieme. Jų užkasimo vieta nežinoma.

Už šaltakraujiškai nužudytą miegantį Kariūną ir išduotą Žaibo vadavietę, kur žuvo keturi partizanai, Lietuvos duobkasiai Kostui Kubilinskui dosniai atseikėjo Judo sidabrinius – 7300 rublių...

Taip niekšiškai iš pasalų buvo nužudytas pasižymėjęs kovose partizanų vadas ir jaunas dzūkų poetas Benediktas Labėnas (iki 1940 metų – Labenskas). Jis gimė 1918 metų vasario 20 dieną Seinų apskrityje, Lazdijų valsčiuje, Papečių kaime, kaimo siuvėjo šeimoje. Tėvai Jonas ir Katrė Labenskai cariniais laikais buvo išvykę uždarbiauti į Angliją ir Jungtines Amerikos Valstijas. Anglijoje gimė vyriausias sūnus Antanas. Kuriantis nepriklausomai Lietuvai, Jonas Labenskas iš parceliuojamo Staidarų dvaro gavo 10 hektarų žemės. Tėvas Jonas Labenskas 1932 metais ūkį ir trobesius užrašė vyriausios dukters vyrui, gaudamas beturčio pažymėjimą. Dėl to Benediktui nereikėjo mokėti už mokslą Lazdijų valstybinėje gimnazijoje. Tėvas jam pasiūdavo drabužius, rėmė pinigais. Benediktas buvo gabus poezijai, gerai mokėsi. Jis ir pats pinigų prisidurdavo, ruošdamas vaikus iš keturių skyrių į antrąją gimnazijos klasę. Rašė daug eilėraščių, siųsdamas juos į įvairius ano meto Lietuvos laikraščius ir žurnalus. Daugiausia kūrybos mokykliniais metais Benedikto Labensko pavarde išspausdino tautiškos pakraipos moksleivių žurnale „Jaunoji Lietuva“. 1938 metais jis šiame žurnale buvo pristatytas kartu su keletu kitų, kaip vienas aktyviausių bendradarbių, išspausdinta jo nuotrauka. 1938 metais kartu su „Jaunosios Lietuvos“ bendradarbiais Benediktas Labenskas dalyvavo didžiojoje ekskursijoje po Lietuvą, aplankant daugelį jos įžymių vietovių nuo Prienų, Birštono iki Giedraičių, Dubinkių ir Zarasų. 1936–1939 metais „Jaunojoje Lietuvoje“ Benediktas Labenskas išspausdino per 20 eilėraščių. Benediktas Labenskas aktyviai reiškėsi ir Lazdijų gimnazijos visuomeniniame gyvenime. Rengiamuose literatūros vakaruose, kitomis progomis jis skaitė savo eilėraščius, noveles, humoreskas, referatus. Su savo kūryba dalyvavo literatų susibūrimuose Alytuje ir Marijampolėje.

Buvo aktyvus Skautų sąjungos narys. Jis buvo tuomet Lazdijuose veikusio Seinų skautų tunto Dariaus ir Girėno draugovės draugininkas, taip pat buvo išrinktas Dr. Basanavičiaus vyčių būrelio vadu. Kai buvo ruošiamasi tautinei skautų stovyklai, Benediktas Labėnas tapo pasiruošimo šiai stovyklai vadovu.

1939 metų pavasarį Benediktas Labenskas baigė Lazdijų valstybinę gimnaziją. Rudenį jam būtų tekę eiti tarnauti į kariuomenę. Todėl stojo į Karo mokyklą aspirantu, kur reikėjo mokytis vienus metus. Prasidėjo nelengvos kariūno dienos. Tačiau savo pašaukimo – kūrybos ir čia neapleido. Vienas po kito Karo mokyklos kariūnų ir aspirantų žurnale „Kariūnas“ pasirodė Benedikto Labensko eilėraščiai, beletristinis vaizdelis „Šventąją naktį“. Suskambėjo nauja kario – Tėvynės patrioto tematika. Jis su savo kūryba pasirodė įvairiuose Karo mokyklos renginiuose, literatūros vakaruose. Rašė į Šaulių sąjungos žurnalą „Trimitas“, „Jaunasis ūkininkas“ ir kitus leidinius. 1940 metų pavasarį kartu su kitais Karo mokyklos aspirantais sulietuvino pavardę, iš Labensko tapdamas Labėnu.

1940 metų spalio 1 dieną, baigus Karo mokyklą, Benediktui Labėnui turėjo būti suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis, tačiau Lietuvoje jau šeimininkavo sovietų okupantai. XV aspirantų laidos kariūnams dėl politinių motyvų karininko laipsniai nesuteikti, bet paleisti į karininkų atsargą.

Sugrįžęs į tėviškę, Benediktas Labėnas greitai apsisprendė okupantui netarnauti ir ties Akmeniais, netoli Lazdijų, pasitraukė į Vokietiją. Gavęs užduočių, su jomis grįžo į Lietuvą. Rinkdamas žinias apie sovietų kariuomenę, pasiekdavo net Kauną. „Žaliąją sieną“ buvo įveikęs keletą kartų. Manoma, kad jis tuo metu gyveno vokiečių užgrobtoje Lenkijos teritorijoje. Šią prielaidą patvirtina ir Benedikto Labėno eilėraštis „Be tėvynės“, išspausdintas 1942 metais laikraštyje „Naujoji Lietuva“.

Benediktas Labėnas į Lietuvą sugrįžo kilus Vokietijos–Sovietų sąjungos karui. Jam buvo pasiūlyta dirbti Lietuvos saugumo policijos Vilniaus apygardoje. Įsikūręs Vilniuje, Benediktas Labėnas produktyviai 1942–1943 metais bendradarbiavo dienraštyje „Naujoji Lietuva“, atgaivintame „Kario“ žurnale. Juose išspausdino daug naujų savo eilėraščių, kuriuose suskambėjo naujas tėvynės likimas, skausmingi išgyvenimai, fronto realijos. 1942 metų vasario–kovo mėnesiais Benediktas Labėnas „Naujoje Lietuvoje“ išspausdino dvi didelės apimties noveles – „Sulaužyti žodžiai“ ir „Jaunystė šaukia“. 1942 metų spalio 17 dieną Benediktas Labėnas įstojo į Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Lietuvių kalbos ir literatūros skyrių.

Vienas po kito 1943 metais buvo organizuojami Lietuvių statybos batalionai. Jiems vadovauti buvo kviečiami lietuviai karininkai. Benediktas Labėnas įstojo į 3-iąjį Lietuvių statybos batalioną, kuriam vadovauti pradėjo leitenantas Stasys Narušis. Birželio 2 dieną Katedros aikštėje buvo surengtos atsisveikinimo su šio bataliono kariais, prieš jiems išvykstant į Rytų frontą, iškilmės. Išlikusi nuotrauka, kur batalionas išrikiuotas aikštėje, o jo priekyje – jaunesnysis leitenantas Benediktas Labėnas. Kariams, apsirengusiems žaliomis uniformomis, jų rankoves puošė tautinės vėliavos spalvos.

Statybos batalionas, kuriame tarnavo Benediktas Labėnas, Rusijoje ir Latvijoje tiesė kelius, miškuose kirto medžius, dirbo kitus karo pionierių darbus. Tiesioginiuose fronto mūšiuose nedalyvavo, bet tekdavo susišaudyti su rusų raudonaisiais partizanas ar nedideliais Raudonosios armijos daliniais, prasiveržusiais pro fronto liniją. 1944 metų gegužę 3-iasis batalionas buvo išformuotas. Karininkai buvo paleisti į atsargą, o kareiviai ir puskarininkiai išskirstyti į kitus vokiečių statybos ir karo pionierių dalinius. Vokietijoje, Drezdeno mieste, buvo sutelktas 69 lietuvių karininkų rezervas, iš kurių 12 karininkų 1944 metų gruodį buvo pasiųsti į Liepoją, Latviją. Jaunesnysis leitenantas Benediktas Labėnas išsiųstas gruodžio 7 dieną. Karui baigiantis, prie Tukumo, Latvijoje, 1945 metais Benediktas Labėnas pateko į rusų nelaisvę. Kartu su vokiečių belaisviais jį išvežė į Tolimuosius Rytus, Chabarovsko kraštą, Komsomolską prie Amūro. Sevvostlago lageryje išbuvo pusantrų metų, vėliau paleido ir paliepė vykti į Lietuvą. Grįžus teko eiti registruotis. Lazdijuose visą parą buvo sulaikytas, vertė pasirašyti bendradarbiauti arba grėsė kalėjimas. Kai sugrįžo namo, tą pačią dieną išėjo pas partizanus. Iš pradžių partizanavo savame krašte, DLK Mindaugo partizanų grupės erdvėje – apie Bebrus, Šventežerį, Seirijus. Tapo būrio vadu, ne kartą dalyvavo kautynėse, buvo sužeistas į dešinįjį petį (iš viso buvo sužeistas keturis kartus).

Benediktas Labėnas

1947 metų birželio 26 dieną į Dainavos apygardą buvo įjungta Šarūno rinktinė, kurį laiką priklausiusi Tauro apygardai. Rugsėjo 24–25 dienomis vykusio Dainavos apygardos partizanų vadų posėdžio protokole Kariūnas jau minimas kaip Karininko Juozapavičiaus grupės 3-io būrio vadas. Šiame pasitarime Juozapavičiaus grupė buvo prijungta prie Dainavos apygardos Šarūno rinktinės. Spalio 20 dieną Benediktas Labėnas-Kariūnas Dainavos apygardos vado Adolfo Ramanausko-Vanago įsakymu buvo paskirtas Šarūno rinktinės vadu.

1948 metų pavasarį Benedikto tėvas Jonas Labenskas (žmona mirė dar prieš karą) ir jo dvi dukterys su šeimomis buvo ištremti į Sibirą.

1948 metų lapkričio 10 dieną Dainavos apygardos vadas, laikinai einantis Pietų Lietuvos srities vado pareigas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, išvykdamas į Vakarų Lietuvoje rengiamą partizanų vadų pasitarimą, vadovauti Dainavos apygardai pavedė Šarūno rinktinės vadui Benediktui Labėnui-Kariūnui. Jis atvyko į Kalesnykų miške įsikūrusį apygardos štabą žiemos pradžioje. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko „Dienoraštyje“ išlikęs įrašas: „1949 metų sausio 14 diena. Pagaliau atvyko ir „įpėdinis“ Kariūnas...“ Čia ir susikirto Kariūno ir tariamo partizano Kapso, o iš tikrųjų MGB agento „Varno“ – Kosto Kubilinsko keliai. Manytina, kad jie vienas kitą žinojo iš prieškario ir karo metų kūrybos, galimai buvo susitikę kuriame nors jaunųjų literatų renginyje Kaune, Marijampolėje ar Alytuje.

(keliama į 8 psl.)

Benedikto Labėno žūties vieta
Roberto Ožalinsko nuotrauka

Kengyro sukilimo 65-ųjų metinių minėjimas Kaune

(atkelta iš 1 psl.)

1954 metų liepos 10 dieną buvo paskelbta apie Ypatingųjų lagerių sistemos panaikinimą, politiniams kaliniams vietoj griežtojo režimo taikytos bendrojo kalinimo režimo sąlygos, masiškai iš naujo buvo svarstomos politinių kalinių bylos. Daugelis kalinių buvo paleisti iš lagerių, kitiems – sutrumpintas bausmės laikas. 1956 metais Kengyro lageris buvo panaikintas. Tačiau Kengyre, Steplago skyriuje, vykęs sukilimas nebuvo stichiškas. Nors nėra pilnai surinktų visų duomenų, tačiau Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus istorikė Ramunė Driaučiūnaitė paaiškino, jog „tai buvo labai organizuoti žmonės. Jie išmanė konspiracinius, žvalgybinius, ryšinius, apsaugos, informacijos perdavimo dalykus. Turbūt tas ir lėmė, kad tokie žmonės, kurie turėjo savo kovos lauke organizacinės patirties, jie tą patirtį pritaikė būdami ten lagerio sąlygomis“.

Parodos pristatyme Kaune dalyvavo ir kalbėjo architektas prof. Algis Vyšniūnas, gimęs Karagandoje. Jo iniciatyva, ekspedicija į tremties vietas ir atminimo sukilėliams įamžinimas – vienas iš pastarojo laiko darbų. Tai atsispindi ir parodos stenduose. Prof. A. Vyšniūnas pateikė filmuotą medžiagą, ištraukas iš sukurto filmo. Dokumentinėse nuotraukose – 2004 metais nuvykusios lietuvių ekspedicijos žuvusiųjų palaidojimo vietoje pastatytas naujas kryžius, memorialo projektai. Prof. A. Vyšniūnas pasidalijo nuveiktais darbais, pažymėjo, kaip svarbu prabilti ir papasakoti pasauliui apie tokias žudynes ir apie lagerius, apie kuriuos menkai tepapasakota.

Švelnėjant režimui, daugelis dar likusių gyvų kalinių buvo paleisti. Kai kurie iš sovietiniuose lageriuose kalėjusiųjų turėjo galimybę sugrįžti į tėvynę. Lietuvoje kai kuriems pavyko užrašyti tai, kas išliko atminty, kai kurie spėjo įamžinti artimųjų atsiminimus.

Vienas iš nedaugelio žmonių, savomis akimis regėjusių prieš 65 metus vykusius įvykius – Antanas Seikalis. Ten jis atsidūrė, kaip partizanas rezervistas. 1950-aisiais septyniolikmetis jaunuolis už antisovietinę veiklą buvo nuteistas 10 metų kalėjimo. Kazachstano lageriuose kalėjo ir Antano brolis Povilas, vėliau žuvęs per Kengyro lagerio sukilimą.

Istorikė Ramunė Driaučiūnaitė

Kengyro kalinių sukilimui atminti skirta ir viena A. Seikalio tikrais faktais grįsto romano „Vidurnakčio apasionata“ dalis (knygą galima įsigyti LPKTS knygynėlyje).

Šios atmintinos datos svarbą ir reikšmę aptarė LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė. Padėkojusi parodos organizatoriams ir rengėjams, pakvietė aplankyti iki rugpjūčio 2 dienos LPKTS salėje veiksiančią parodą, kuri vėliau keliaus į sąskrydį Ariogaloje, o nuo naujų mokslo metų pradžios aplankys mokyklas, švietimo įstaigas.

Parengė Dalia POŠKIENĖ

Ilsėkitės ramybėje

Leokadija Kaleininkaitė-Budrienė
1925–2019

Gimė Marijampolės r. Rūdelės k. ūkininkų šeimoje – viena iš trijų dukterų. 1949 m. kovo 28 d. su tėvais ištremta į Krasnojarsko kr. Užūro r. Lokšinos k. Dirbo kolūkyje. Ištekėjo už tremtinio Vytauto Budrio. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Apsigyveno Šiaulių r. Raudėnų k. 1971 m. persikėlusi į Kauno rajoną iki pensijos dirbo Dubravos miškų tyrimo stotyje. Užaugino dukterį ir sūnų. Palaidota Šlienavos naujosiose kapinėse.

Vaikai, anūkai, sesuo ir seserų vaikai

Padėka

Nuoširdžiai dėkoju skaudžią netekties valandą palaikiusiems ir palydėjusiems į paskutinę kelionę Elvidą Morkūnaitę-Čaplikienę: LPKTS valdybos pirmininkei Rasai Duobaitei-Bumbulienei ir sąjungos kolektyvui, LPKTS Kauno filialo nariams, „Tremtinio“ redakcijos darbuotojoms, Ukmergės filialo pirmininkei Aldonai Kalesnikienei, Linui Kavaliauskui ir Ukmergės šauliams bei Kauno Šv. Antano Paduviečio bažnyčios kunigui Vincentui Lizdeniui.

Sūnus Algimantas Marius Čaplikas

Skelbimai

Liepos 13 d. (šeštadienį) kviečiame į Lietuvos laisvės kovotojų atminimo šventę Mūšios Didžiosios kovos apygardos partizanų parke (Ukmergės rajone, Vidiškių seniūnijoje, Kadrėnų kaime). **11 val.** gėlių padėjimas prie partizanų kapų Dukstynos kapinėse. **11.45 val.** atminimo koplytstulpių pašventinimas Partizanų parke. **12.30 val.** šv. Mišios už Lietuvos laisvės kovotojus. **14 val.** atminimo šventė, koncertas.

Liepos 20 d. (šeštadienį) LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaunas) įvyks **9.30 val.** LPKTS valdybos posėdis, **11 val.** LPKTS tarybos posėdis.

Kviečiame dalyvauti LPKTS tarybos ir valdybos narius.

Liepos pradžia – didieji Žemaičių Kalvarijos atlaidai

Čia visą žmogaus esybę persmelkia Didybės dvelksmo pajauta. Besimeldžiančių dvasinė sutelktis veikia kiekvieną čia esantį, tiesdama intuityvų simboliais nužymėtą tiltą nuo žemės iki dangaus.

Kalvarijų Kryžiaus ir kančios kelias! Tai mano ir Tavo gyvenimo kelias. Tai pamatinių egzistencijos dėsnių suvokimas – laikinumo ir amžinųjų vertybių pajautimas, prigludus širdimi prie pagoniškosios motinos – žemės ir dvasiškosios motinos Marijos.

Žemaičių Kalvarija – viena garsiausių vietų Lietuvoje, kur liepos pirmąjį dešimtadienį tūkstančiai žmonių suplaukia į Didžiuosius atlaidus. Jau nuo XVII amžiaus čia melstis ir prašyti Dievo malonių atvyksta maldininkai ne tik iš Lietuvos, bet ir Lenkijos, Vokietijos, o pastaraisiais metais – ir iš JAV.

Akmenuotas ir sunkus aštuonių kilometrų Kryžiaus kelias, 19 stočių – kalnuose ir kalneliuose. Maldaujančiųjų glostančių rankų nugludintas koplyčių medis. Kojų nuzulinti takų akmenys – čia keliavusių kartų pėdsakai.

Vilnija žmonių marios – į kalnus ir pakalnėm – nešamos šių giesmių, tylaus ir garsaus poteriavimo, dūdų garsų ir kažkokios nenusakomos sakralinės jėgos, kuri atsiranda tik čia, šioje šventoje, magiškoje vietoje. Nešami ligoniai, kūdikiai ant rankų, su ramentais, lazdelėmis, nelaimingi ir prislėgti, netekčių iškankintieji eina šiuo šventu Kryžiaus keliu... Dar daugiau jaunų, kurie kryžiumi gula įkalnėn, tarsi paimdami motinos žemės jėgą ir palaimą, žydėjimo ir brandos suvokimo gilumą.

Šventos Kalvarijos dienos neša palaimą praėjusiems Kryžiaus kelią, apmąsčius savąją Golgotą ir Amžinybės prasmę. Tas kelias primena Jeruzalėje esantį Kalvarijos kelią, tik čia jis kaupia mūsų etnokultūros lobius.

Žemaičių Kalvarija – jau nuo 1253 metų minima Gardų vardu – turi daug sakrališkumo, fizinio it dvasinio poveikio paslapčių. Ji traukia mus savo atlaidų didybe, tikėjimo tiesų simboliais, tuo betarpiškumu, kai meldiesi kalnuose tarp žemės, plaukiančių debesų ir dangaus begalybės. Stebuklingoji Dievo Motina žvelgia į minias iš švytinčio altoriaus, tarsi pakylėdama mus nuo žemiškųjų vertybių iki amžinybės suvokimo, savo būties įprasminimo visatos sandaroje.

Sovietiniais laikais mokiausi Sedos gimnazijoje. Į Žemaičių Kalvarijos atlaidus atvykti buvo griežtai draudžiama, budėjo milicininkai, bet žmonės į kalnus ėjo naktimis. Ir mes, mokiniai, kaimų keliukais pėsčiomis traukėme septynis kilometrus iki Kalvarijos, nors galėjome būti išmesti iš mokyklos.

Kai, parašiusi šį eilėraštį, parodžiau draugėms, šios sakė: „Tik niekam nerodyk...“

Leonora Viktorija STONKUTĖ

Kalvarijų naktys

Kalvarijų naktys – net karštos:
Visai be rasos – kaip mano išdžiūvusios lūpos.
Kalvarijų naktys: koplyčios – kaip akys atvertos.
Malda lig aušros.

Bet nėra nei lūpų, nei Tavo akių,
Tik – aš, tik – Tu,
Tik kryžiai lyg rankom mosuoja,
Kalvarijų žemę žegnoja.

Aš bijau prisiliesti Tavęs,
Nors dangus su žeme jau seniai susilieję,
Kažkas žvakių liepsnom tebesmaigsto žvaigždes –
Paryčiais jaunas balsas vėl „Angelą Dievą“ pradėjęs.

Kalvarijų rytas – net karštas, visai be rasos...
Nejaugi išaušus Golgotoje Meilę ir vėl nukryžiuos?

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt
Leidėjas **Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga**
Įmonės kodas **300032645**
Ats. sąsk. **Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas**
Adresas: **Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,**
Tel. **(8 37) 323 204, 8 667 39218**

Redaktorė **Jolita Navickienė**
Kalbos redaktorė **Audronė Kaminskienė**
Techninė redaktorė **Vesta Milerienė**

El. p. **tremtinys.redakcija@gmail.com**

2 spaudos lankai. Tiražas 1400 egz. Kaina 0,66 euro.

Spausdino **spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, Kaunas**

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Redakcija pasilieka teisę trumpinti ir redaguoti straipsnius, rankraščiai negrąžinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autoriaus nuomone.

Lietuva sunkiai vaduojasi nuo sovietinių paminklų

1949 metų kovo 27 dieną mano, Romo Saidžio, septynių asmenų šeimą sunkiai dirbusią Lietuvos žemelę, ištrėmė. Šeimoje augo trys vaikai. Man buvo ketveri metai, o jauniausia šeimos atžala teturėjo pusę metukų. Vyriausias šeimoje buvo 82 metų senelis. Palikdama Lietuvą šeima turėjo 26 hektarus žemės, tačiau šias žemes teko palikti okupantams. Du stribai, apsiginklavę šautuvais, įsakė kinkyti arklius, tėvas priešinosi, todėl buože gavo per veidą. Po dviejų savaičių gyvuliniame vagone atsiradome Krasnojarsko krašte. Apgyvendino tris šeimas vienoje patalpoje. Laimė, tėvas visada buvo šalia, rūpinosi mumis. Krasnojarsko krašte mirė senelė. Palaidota Užursko rajone. Ten lankiau rusišką mokyklą, mokytojas buvo kalmukų tautybės, todėl grįžęs į Lietuvą nemokėjau gerai lietuviškai. Per pirmąjį diktantą parašiau lietuviškus žodžius rusiškom raidėm ir gavau „kuolą“. Užaugęs įgijau šiluminiko profesiją, o vėliau ėmiau dirbti Elektrėnuose, Lietuvos elektrinėje. Išdirbau pamainomis 42 metus.

1975 metais Vilniaus valdžios nuromydymu skulptorius Kęstutis Patamsis sukūrė dekoratyvinį paminklą. Jį pastatė prie įvažiavimo į Elektrėnus. Paminklas atidengtas 30 metų jubiliejaus proga, nugalėjus fašistinę Vokietiją, dalyvaujant Pabaltijo karinės apygardos generolams. Daugelis elektrėniečių šitą paminklą vadina „šašlykais“, kiti pakraipo pečiais. Internete informacija: pastatytas paminklas vadinamas „Himnas darbui“. Žodis „himnas“ Antikoje – iškilminga daina, giesmė dievybės garbei.

Realiai pažvelgus į paminklą: trys skirtingo aukščio smailės. Ant aukščiausio stiebo sumontuota 15 sąjunginių respublikų simbolizuojančios atitinkamo dydžio ir ploto figūros. Didžiausia, pailga figūra – Rusijos, sumontuota iš vakarų į rytus. Didokos Ukrainos, Kazachstano figūros. Ploto figūrų eiliškumas montuojant ant stiebo išlaikytas. Pagal vietą vidutinio dydžio stiebas pastatytas į vakarų pusę: šešios Varšuvos Pakto valstybių plotų figūros: VDR, Lenkija, Čekoslovakija, Vengrija, Rumunija, Bulgarija. Trečias, žemiausias, stiebas: Azijos valstybės su komunistine santvarka, kurios neįėjo į SSRS sudėtį. Paminklo aprašymas slepiamas, kad nesužinotų visa Lietuva apie Elektrėnuose saugomą sovietinį paminklą.

Toks okupantų komunizmo didybę demonstruojantis paminklas žemina Lietuvos 1941–1952 metais ištremtų 132 tūkstančių asmenų garbę, orumą. Lietuva sunkiai vaduojasi iš svetimųjų pristatytų paminklų. Lenino vardas nuo elektrinės panaikintas. Elektrėnuose Komjaunimo gatvės pavadinimas pakeistas į Rungos. Kodėl Elektrėnų seniūnija prie sovietinio paminklo sodina gėles? Elektrėnų jaunimas nieko nežino apie šio paminklo tikrąją paskirtį.

Norint išsaugoti istoriją, tiesiog būtina ją tiksliai, kvalifikuotai perduoti iškartos į kartą. Tautiečiai, būkite budrūs!

Romas SAIDYS

Pradžia, kuriai atstumai nepavaldūs

(atkelta iš 4 psl.)

Nuolat bendraudavome su jais: važiuodavau net į gretimą kaimą už kelių kilometrų, kad galėčiau pabendrauti su lietuvaičiu, pažaisti lietuviškus žaidimus, pasikalbėti lietuviškai.

Gerai pamenu, rusės moterys, kurios dažnai užsukdavo į mūsų namus, gal iš smalsumo, o gal iš draugiškumo ir pagarbos „aukštesnės kultūros žmonėms“, priekaištaudavo mums, kodėl mes tarpusavyje kalbamės lietuviškai. Sakydavo: „Gal parduoti mus ketinate, kad kalbatės lietuviškai, kalbėkite rusiškai“. Mes, žinoma, mandagiai paaiškindavome, kad mums rusiškai sunku kalbėti, kad ne visus žodžius žinome.

Pamokose atidžiai klausydavausi mokytojų aiškinimo. Kai kurių knygų negaudavome nusipirkti, tai tekdavo dalintis su kitais kaimo vaikais. Namuose, ruošiant pamokas, didžiausias pagalbininkas buvo tėvelis: jis gerai mokėjo rusų kalbą, matematiką, turėjo gyvenimiškos patirties ir puikų loginį mąstymą.

Aš taip pat stengiausi suprasti, o ne „iškalti“ vienokį ar kitokį dėstomą dalyką, atskirti, kas yra svarbiausia, susieti teorinį postulatą su realybe, įsivaizduojant jį gyvenimiškose situacijose. Niekaip nesupratau, kodėl arklys traukia vežimą tokia pat jėga, kaip ir vežimas arklį? Juk vežimas juda į priekį! Apie jėgų lygybę čia negali būti jokios kalbos. Arba, sakykime, tokį teiginį, kad skaičiai 4 ir 4,0 yra skirtingi! Man paaiškino, kad keturi yra apytikslis skaičius, o 4,0 jau tikslus – dešimtosios tikslumu.

Labai sužavėjo kitoje klasės eilėje sėdinčių ketvirtaklasių su skriestuvu nubraižytos įvairios geometrinės figūros. Grįžęs namo, prašiau tėvelio nupirkti skriestuvą ir man. O kaip norėjau turėti parkerį! Šeštoje klasėje vienas iš klasiokų turėjo parkerį. Aš jam pavydėjau! Nepiktai pavydėjau – geranoriškai, nuoširdžiai, žinodamas, kad ateis laikas, ir aš jį turėsiu.

Tik vienas momentas labai liūdindavo: pavasarį, kai orai viliodavo į gamtą, mokytoja mus nusivesdavo į mišką. Tik pasiekę mišką, vaikai puldavo ardyti paukščių lizdus („aida razariatj gniozda“ – šaukdavo jie ir lipdavo į medžius). Baisiausia, kad mokytoja nieko nesakydavo. Gaila būdavo išmestų bejėgių geltonsnapių paukštelių, besiblaškančių ant žemės. Bet pasipriešinti neišdrįsdavau...

Bijodavau, kad nepakviestų mokytoja atsakinėti. Ta procedūra buvo kankinamai ilga ir prasidėdavo tokiais žodžiais „dabar atsakinės...“ Pakviestas atsakinėti keletą sekundžių patylėdavau bandydamas susikaupti ir pradėdavau dėstyti savo mintis.

(bus daugiau)

Kazys KARKLIUS

Benediktas Labėnas-Kariūnas

(atkelta iš 6 psl.)

Tai patvirtina ir dabar žinomi agento „Varno“ pranešimai savo viršininkams. Viename iš jų „Varnas“ rašo: „Kariūnas atėjo į bunkerį susitikti su Vanagu. Varnas truputį žinojo Kariūną iš anksčiau, iš spaudos, nes jis nuo 1938 metų rašė įvairias humoreskas ir eilėraščius, kuriuos pasirašinėdavo savo tikrąja pavarde ir pseudonimais. Vanago simpatijas Kariūnas išsikovojo savo eilėraščiais ir dainomis, kurių jis nemažai parašė. Turi senos periodikos komplektus, dažnai naudojasi senomis satyromis, kurias perdirba į šiuolaikines“. Pasak „Varno“, Kariūnas jaunas, maždaug 30 metų, liesokas, atkaklus partizanas, jau dalyvavęs daugelyje mūšių ir laikomas „pilnai patikimu žmogumi“. Pelnęs partizanų apdovanojimų. Pranešimo data: 1949 metų vasario 14-oji.

Ėjo kupinos pavojų ir nelengvo partizaniško gyvenimo dienos ir naktys. Benediktas Labėnas-Kariūnas dalyvavo žygiuose, lankė jam pavaldžius partizanų būrius, sprendė vis naujus iškylančius uždavinius. „Jau kelios dienos dviejuose bunkeriuose būna po 13–14 žmonių...“, – rašė savo „Dienoraštyje“ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Kitas įrašas: „Mudu su Kariūnu miegame „viršutiniame aukšte“, tai vandens lašai pirmiausia pradėjo kristi ant mudviejų. Ant grindų jau bala, bet tai smulkmena. Ką daryti, kai ant mūsų „lovų“ balos susidarys?“

1949 metų kovo 6-osios vakare Dzūkas, Vieversys ir Guoba išėjo iš bunkerio, jame liko Kariūnas, Kapsas ir Vilnis, du pastarieji, kaip minėta, į partizanų eiles infiltruoti MGB agentai. Kovo 7-osios rytą, pajutę, kad gali būti demaskuoti, jie ryžosi kruvinam savo nusikaltimui – nušovė miegantį Kariūną; pirmasis ranką su ginklu pakėlė Kostas Kubilinskas. Poetas nužudė poetą. Beje, būtent Kostas Kubilinskas į šią išdavikišką ir budelišką veiklą įtraukė Algirdą Skinkį, kuris atliko kontrolinį šūvį. Užmaskavę bunkerį, jie abu nuskubėjo į Alytų ir iš ten atlydėjo emgiebistus prie netoliese buvusio Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės štabo bunkerio... Mūšyje su okupantais žuvo Kazimieraičio rinktinės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas ir trys kovotojai. Lionginas Baliukevičius-Dzūkas su bendražygiais vėliau aplankė abi tragedijos vietas, o savo „Dienoraštyje“ paliko tokį įrašą: „Prieš akis stovi Žaibas ir juokiasi, liūdnas, susinervinęs ir ligotas Kariūnas, vos spėjęs įstoti į partizanus Vilnis, Kapsas, Vanagas...“.

Benediktas Labėnas-Kariūnas buvo vienas iš pagrindinių „Laisvės varpo“ autorių, rašė partizaniškas dainas, tačiau užrašai pradingę. Prof. Ona Voverienė darė prielaidą, kad Benedikto Labėno rankraščius po nužudymo pasisavino Kostas Kubilinskas. Todėl Kosto Kubilinsko kūrinius po 1949 metų kovo 7-osios tikslinga palyginti su nužudytojo Benedikto Labėno paskelbta ir žinoma kūryba, atliekant lingvistinę ekspertizę.

1999 metų kovo 7 dieną, minint 50-ąsias žūties metines, šalia buvusio bunkerio vietos (Kalesnykų girininkija, 5 kvartalas) buvo pastatytas kuklus tipinis atminimo ženklas, primenąs čia įvykusią tragediją. Toji vieta buvo paženklinta kryžiumi (aut. A. Liovė), kurį pastatė Kariūno sesuo Eugenija Sušinskienė su artimaisiais.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija partizanui Benediktui Labėnui-Kariūnui pripažino kario savanorio teisinį statusą (po mirties).

Jis apdovanotas Vyčio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius) (po mirties).

Jam suteiktas Lietuvos kariuomenės pulkininko laipsnis (po mirties).

2000 metais kraštotyrininkas Juozas Kuckailis parengė ir išleido knygą „Benys Labėnas. Žygiuojanti tauta“, kurioje pateikta Benedikto Labėno (Labensko) jaunystės dienų poezija ir proza – kaip poeto, kario, partizano atminimo įamžinimas, jo siekių ir jaunatviškų troškimų bei vilčių išsipildymas, kaip paskutinė padėka už jo, literato, patrioto, atkaklų darbą, ištikimybę tautos laisvės idealams, už šventą kovą su mūsų krašto pavergėjais.

Gintaras LUČINSKAS